

Ο μακαριστός Καθηγητής της Λειτουργικής Ιωάννης Μ. Φουντούλης (26 Νοεμβρίου 1927-24 Ιανουαρίου 2007) γεννήθηκε στο Μεσαγρό της Γέρας Λέσβου. Μετά το πέρας των εγκυκλίων σπουδών του στη γενέτειρά του, μετέβη στην Αθήνα για σπουδές στη Θεολογική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, απ' όπου έλαβε το 1950 το πτυχίο με βαθμό «Άριστα». Ακολούθως υπηρέτησε ως βοηθός στο Θεολογικό Σπουδαστήριο του Πανεπιστημίου Αθηνών, κοντά στον καθηγητή της Αρχαιολογίας Γεώργιο Σωτηρίου (1953-1956). Στη Θεολογική Αθηνών συνδέθηκε και με άλλους διαπρεπείς

καθηγητές, όπως τον Παναγιώτη Τρεμπέλα, ο οποίος εκτίμησε ιδιαίτερος τις δυνατότητες και την κριτική σκέψη του νεαρού βοηθού και επιστημονικού συνεργάτη. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Αθήνα, ο Φουντούλης γνώρισε και την αγιορείτικη παράδοση στο μετόχι της Αναλήψεως της Ι. Μ. Σίμωνος Πέτρας. Η ακαδημαϊκή σταδιοδρομία του τον οδήγησε και σε μεγάλα Ιδρύματα της Δύσης, όπως το Ανατολικό Ινστιτούτο του Καθολικού Πανεπιστημίου της Louvain και το Ανώτατο Λειτουργικό Ινστιτούτο του Λειτουργικού Κέντρου της Μονής Mont-César στη Louvain (1956-1959). Παρακολούθησε επίσης μαθήματα στο Λειτουργικό Ινστιτούτο της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου των Τρεβήρων και παράλληλα πραγματοποίησε έρευνα στο Ινστιτούτο «Herwegen» για την Προώθηση των Λειτουργικών Μελετών της Μονής Maria Laach (1959-1960). Το 1964 αναγορεύθηκε διδάκτωρ της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ, με θέμα διατριβής, *Η εικοσιτετράωρος ακοίμητος δοξολογία*, και εισηγητή τον καθηγητή Ευάγγελο Θεοδώρου. Το έτος 1966 εξελέγη Υφηγητής της έδρας Λειτουργικής-Ομιλητικής, αφού υπέβαλε διατριβή επί υφηγεσία με θέμα, *Το λειτουργικόν έργον Συμεών Θεσσαλονίκης (Συμβολή εις την ιστορίαν και θεωρίαν της θείας Λατρείας)*. Το έτος 1969 εξελέγη τακτικός Καθηγητής της έδρας Λειτουργικής-Ομιλητικής της ενιαίας τότε Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ, της οποίας διετέλεσε και Κοσμήτορας (1970-1973). Με την ταυτόχρονη ίδρυση των δύο Τμημάτων της Θεολογικής Σχολής, ο καθηγητής Φουντούλης εντάχθηκε στο Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας και έγινε ο πρώτος Πρόεδρος του νεοϊδρυθέντος Τμήματος (1982-1984). Από το 1989 χρημάτισε Διευθυντής του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατριαρχικών Μελετών. Το πλούσιο ερευνητικό, διδακτικό και συγγραφικό έργο του διακεκριμένου λειτουργιολόγου συνεχίζει να αποτελεί αντικείμενο μελέτης και πηγή γνώσεων στη Λειτουργική επιστήμη και στους συναφείς θεολογικούς κλάδους. Η προσφορά του Φουντούλη στην επιστήμη και την Εκκλησία αναγνωρίστηκε διεθνώς και επιβραβεύθηκε με διάφορες τιμές και διακρίσεις. Ως φόρο τιμής, το Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας, το οποίο ο μακαριστός Καθηγητής υπηρέτησε με όλες του τις δυνάμεις, αποφάσισε τη διοργάνωση Ετήσιας Διάλεξης «εις μνήμην Ιωάννου Μ. Φουντούλη», με πρώτη κατά την επέτειο των δέκα ετών από την εκδημία του (2017). Αιώνια η μνήμη αυτού!

Το Εργαστήριο Λειτουργικών Μελετών του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 2017. Κύριος σκοπός του Εργαστηρίου είναι να εξυπηρετεί τις εκπαιδευτικές, ερευνητικές και διδακτικές ανάγκες στα γνωστικά αντικείμενα της Λειτουργικής και των συναφών κλάδων, όπως αυτά θεραπεύονται στο Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας. Ειδικότερα, μελετά την ιστορία, θεολογία, τελεστική πράξη, λειτουργική ευταξία και τις πηγές της λειτουργικής παραδόσεως της Ορθόδοξης Εκκλησίας, από την αποστολική εποχή έως σήμερα, και εκτείνεται στους συναφείς κλάδους της αγιολογίας, της υμνολογίας, της χριστιανικής αρχαιολογίας και τέχνης, της αισθητικής της λατρείας, της ομιλητικής, της βυζαντινής μουσικολογίας και ψαλτικής και της διαχείρισης πολιτισμικού, εκκλησιαστικού αγαθού. Μεριμνά για την εύρυθμη διεξαγωγή του εβδομαδιαίου Φροντιστηρίου Λειτουργικής στον Ναό της Σχολής, εκπονεί ερευνητικά προγράμματα, οργανώνει προγράμματα Διά Βίου Μάθησης, σεμινάρια και διαλέξεις, όπως την Ετήσια Διάλεξη «εις μνήμην Ιωάννου Μ. Φουντούλη» και το Colloquium Λειτουργικής. Συνεργάζεται τέλος με αντίστοιχα επιστημονικά ιδρύματα, ερευνητικά κέντρα και εκπαιδευτικές μονάδες της Ελλάδος και της αλλοδαπής, για την προώθηση των στόχων του και τη προβολή της πλούσιας εκκλησιαστικής λειτουργικής παράδοσης σε ευρύτερα στρώματα της κοινωνίας. Για περισσότερες πληροφορίες, επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του Εργαστηρίου στο: <http://elm.past.auth.gr/>.

Μουσική εισαγωγή

Στο πλαίσιο των δράσεων του Εργαστηρίου Λειτουργικών Μελετών υλοποιείται κατά το τρέχον ακαδημαϊκό έτος πιστοποιημένο πρόγραμμα του Κέντρου Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης του ΑΠΘ με τίτλο, «Οργάνωση και διεύθυνση χορού ψαλτών - κύκλος α΄. Τα μέλη της Θείας Λειτουργίας». Η μουσική εισαγωγή είναι η πρώτη εμφάνιση του χορού των συμμετεχόντων στο Πρόγραμμα με χοράρχη τον Διευθυντή της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως «Ιωσήφ ο Υμνογράφος» και πρωτοψάλτη κ. Δήμο Παπατζαλάκη, υποψήφιο διδάκτορα του Τμήματος Μουσικών Σπουδών ΑΠΘ.

Με την ευγενή υποστήριξη

Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας ΑΠΘ
Πατριαρχικό Ίδρυμα Πατερικών Μελετών
Ιερά Μητρόπολις Νέας Κρήνης και Καλαμαριάς
Μιχαήλος και Συνεργάτες, Δικηγόροι

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Αθανασίου Αλτιντζή

Catering ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟ "ΤΑΥΚΕΣ ΓΕΥΣΕΙΣ" - ΚΑΛΑΜΑΡΙΑ

Διοργάνωση: Εργαστήριο Λειτουργικών Μελετών ΑΠΘ

Επικοινωνία: elm@past.auth.gr | 2310996687

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Θεολογική Σχολή · Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας

Α' Ετήσια Διάλεξη «εις μνήμην Ιωάννου Μ. Φουντούλη»

Ομότιμος καθηγητής κ. Christian Hannick
**Η «Τάξις τῶν ἀκολουθιῶν»
στη λειτουργική πράξη
κατά την παλαιολόγια περίοδο**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 12 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2020

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Ο Πρόεδρος του Τμήματος
Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας
του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
Καθηγητής Συμεών Α. Πασχαλίδης
έχει την τιμή να σας προσκαλέσει

στην Τέταρτη Ετήσια Διάλεξη
«εις μνήμην Ιωάννου Μ. Φουντούλην»
με ομιλητή τον κ. Christian Hannick
Ομότιμο Καθηγητή του Πανεπιστημίου
“Julius-Maximilians” του Würzburg

Η Διάλεξη θα πραγματοποιηθεί
την **Τετάρτη 12 Φεβρουαρίου 2020 και ώρα 18:00**
στο Α΄ Αμφιθέατρο της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ

Πέρασ προσέλευσης: 17:50

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Μουσική εισαγωγή από Βυζαντινό Χορό Ψαλτών
υπό τη διεύθυνση του υποψηφίου διδάκτορος
κ. Δήμου Παπατζαλάκη

Χαιρετισμοί

Διάλεξη του ελλογιμωτάτου κ. Christian Hannick
Ομοτίμου Καθηγητή του Πανεπιστημίου
“Julius-Maximilians” του Würzburg, με θέμα:
**Η «Τάξις τῶν ἀκολουθιῶν» στη λειτουργική πράξη
κατά την παλαιολόγια περίοδο**

Επίδοση του Βραβείου «Ιωάννης Μ. Φουντούλης» (2020)
στον κ. Βασίλειο Καλπάκη, δρ. Θεολογίας

Δεξίωση

Ο ομότιμος καθηγητής κ. **Christian Hannick** γεννήθηκε στο Neufchâteau του Βελγίου στις 3 Σεπτεμβρίου του έτους 1944. Μετά από τις εγκύκλιες σπουδές του σπούδασε σλαβική φιλολογία, βυζαντινολογία και φιλολογία των ανατολικών λαών στα Πανεπιστήμια της Βόννης (1964-67) και της Βιέννης (1967-69), όπου μαθήτευσε πλάι σε διακεκριμένους καθηγητές, μεταξύ των οποίων ήταν ο Herbert Hunger και ο Josip Hamm. Διδάκτωρ φιλοσοφίας αναγορεύθηκε τον Ιούλιο του 1969 από το Πανεπιστήμιο της Βιέννης, όπου υποστήριξε διατριβή με θέμα *Studien zu den Anastasima in den sinaitischen Handschriften*.

Μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του εργάστηκε, μεταξύ των ετών 1970 και 1979, ως επιστημονικός βοηθός στο Ινστιτούτο Ερευνών της Καινής Διαθήκης του Πανεπιστημίου του Münster. Habilitation υπέβαλε το 1979 και ορίστηκε υφηγητής στο Πανεπιστήμιο Dozent της Βιέννης, όπου παρέμεινε μέχρι το 1981. Το ίδιο έτος εξελέγη τακτικός καθηγητής της σλαβικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Trier και ακολούθως το 1993 στο Πανεπιστήμιο “Julius-Maximilians” του Würzburg, όπου και παρέμεινε μέχρι την αφυπηρέτησή του το 2009, λαμβάνοντας τον τίτλο του ομότιμου καθηγητή.

Ο κ. Hannick έχει πλουσιότατο και πολυδιάστατο συγγραφικό-επιστημονικό έργο, που χαρακτηρίζεται από την πρωτοτυπία, τη διεπιστημονικότητα και την εμβρίθεια. Πέραν από τις εκδόσεις ανεκδότων έργων, όπως είναι το *Τακτικόν του Νίκωνα του Μαυρορείτη (Das Taktikon des Nikon vom Schwarzen Berge. Griechischer Text und kirchenslavische Übersetzung des 14. Jahrhunderts, Monumenta linguae slavicae dialecti veteris LXII, Freiburg: Verlag Weiher, 2014)*, οι μελέτες του εκτείνονται σε θέματα βυζαντινής μουσικολογίας, σλαβικής φιλολογίας, υμνολογίας, κωδικολογίας, αγιολογίας, ομιλητικής και λειτουργικής. Είναι μέλος της διοίκησης του Ινστιτούτου των Ανατολικών Εκκλησιών στο Πανεπιστήμιο του Würzburg, αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Επιστημών της Αυστρίας, της Σαξονίας (Leipzig), της Ρηνανίας-Βεστφαλίας (Düsseldorf) και της Σλοβενίας (Ljubljana). Επιπροσθέτως, τυγχάνει τακτικό μέλος της Αμβροσιανής Ακαδημίας (Milano) και ξένος εταίρος της Ακαδημίας Επιστημών της Ρωσίας.